

1081

İZMİR'İN TÜRKLER TARAFINDAN FETHİ KUTLAMALARI VE

II. ULUSLARARASI

ÇAKA BEY

SEMPOZYUMU

22 Mart 2018 / İZMİR

PROGRAM & ÖZET KİTAPÇIĞI

Yürütme Kurulu / Executive Committee

Prof. Dr. Refik TURAN

Prof. Dr. Güray KIRPIK

Uzm. Uğur Cenk Deniz İMAMOĞLU

Uzm. Birkan SOYKAN

Uzm. Selin EREN

Bilim Kurulu / Scientific Committee

Prof. Dr. Abdeljelil TEMİMİ (Tunus)

Prof. Dr. Ali AKTAN (Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet Şair ŞERİF (Makedonya)

Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU (Türkiye)

Prof. Dr. Ebru ALTAN (Türkiye)

Prof. Dr. Ergin AYAN (Türkiye)

Doç. Dr. Erkan GÖKSU (Türkiye)

Prof. Dr. Ferit DUKA (Arnavutluk)

Prof. Dr. İsmail AKA (Türkiye)

Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprman (Türkiye)

Prof. Dr. Maria Pia PEDANI (İtalya)

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa DAŞ (Türkiye)

Prof. Dr. Salim KOCA (Türkiye)

Prof. Dr. Suraiya FAROQHI (Almanya)

09.00-09.30 Kayıt/Registration

Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi

09.30-10.30 Açılış Konuşmaları/Opening Speeches

Prof. Dr. Refik TURAN

Türk Tarih Kurumu Başkanı

Head of Turkish Historical Society

Prof. Dr. Derya ÖRS

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı

Head of Atatürk Supreme Council for Culture, Language and History

Aziz KOCAOĞLU

İzmir Belediye Başkanı

Mayor of İzmir Metropolitan Municipality

Erol AYYILDIZ

İzmir Vâlisi

Governor of İzmir

Fikri IŞIK (Teşrifleri Halinde)

Başbakan Yardımcısı

Deputy Prime Minister

1081 İZMİR'İN TÜRKLER TARAFINDAN FETHİ KUTLAMALARI VE II. ULUSLARARASI ÇAKA BEY SEMPOZYUMU

I. Oturum / Session I

Oturum Başkanı/Chair: Prof. Dr. Refik TURAN

- 11.00-11.15 **Doç. Dr. Fatma AKKUŞ YİĞİT**
Akdeniz Adalarında İlk İslam Fetihleri
- 11.15-11.30 **Prof. Dr. Birsnel KÜÇÜKSİPAHİOĞLU**
*Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un Dış Politikası
ve Çaka Bey*
- 11.30-11.45 **Prof. Dr. Tuncer BAYKARA**
"Çaka" Adı Üzerine
- 11.45-12.00 **Prof. Dr. Enver KONUKÇU**
Çaka Bey'in Abydos Muharasası ve Ölümü (1093)
- 12.00-12.15 **Tartışma/Discussion**
- 12.15-14.00 **Öğle Yemeği / Lunch**

II. Oturum / Session II

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Enver KONUKÇU

- 14.00-14.15 **Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU**
Malazgirt Savaşından Sonra Anadolu'nun Siyasi Vaziyeti
- 14.15-14.30 **Prof. Dr. Ergin AYAN**
Çaka Bey'e Karşı Bizans Oyunları-İmparator Aleksios'un Bir Mektubu
- 14.30-14.45 **Yrd. Doç. Dr. Hasan AKYOL**
Kaynaklar Işığında Bir Biyografi Denemesi: Çaka Bey
- 14.45-15.00 **Prof. Dr. Güray KIRPIK**
Kaynakların Dilinden Çaka Bey
- 15.00-15.15 **Tartışma/Discussion**
- 15.15-15.30 **Çay Kahve Arası / Tea Coffee Break**

1081 İZMİR'İN TÜRKLER TARAFINDAN FETHİ KUTLAMALARI VE II. ULUSLARARASI ÇAKA BEY SEMPOZYUMU

III. Oturum / Session III

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Güray KIRPIK

- 15.30-15.45 **Prof. Dr. Mustafa DAŞ**
Çaka Bey Döneminde Bizans Donanması ve Deniz Gücü
- 15.45-16.00 **Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR - Prof. Dr. Levent KAYAPINAR**
Balkan Fethilerinin Öncüsü Olarak Aydınoğlu Umur Bey'in Rumeli Seferleri
- 16.00-16.15 **Prof. Dr. Mehmet ŞEKER**
Alexiad'a Göre Çaka Sonrası İzmir ve Yöresi
- 16.15-16.30 *Tartışma / Discussion*
- 16.30-16.45 *Çay Kahve Arası / Tea Coffee Break*

IV. Oturum / Session IV

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHIOĞLU

- 16.45-17.00 **Prof. Dr. Turan GÖKÇE**
Çaka Bey'den Timur'a (1081-1402) İzmir'in Fetih Süreci Üzerine Bir Değerlendirme
- 17.00-17.15 **Dr. F. Rezzan ÜNALP**
Türk Askeri Tarihinde İlk Denizcilik Faaliyetleri ve Anadolu'nun Türkleşmesi ile Birlikte Yeni Hâkimiyet Stratejisinin Gelişmesinde Öncü Bir Komutan: İzmir Beyi Çaka Bey
- 17.15-17.30 **Doç. Dr. Erkan GÖKSU**
Tarih Öğretmenlerinde Çaka Bey Algısı
- 17.30-17.45 **Prof. Dr. Salim KOCA**
Çağa Beyin Kişiliği Ve Tarihte Oynadığı Rol Nasıl Değerlendirilebilir?
- 17.45-18.00 *Tartışma / Discussion*
- 18.00-18.30 **Kapanış Oturumu / Closing Session**

AKDENİZ ADALARINDA İLK İSLAM FETİHLERİ

Doç. Dr. Fatma AKKUŞ YİĞİT

KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

Hız. Ömer döneminde gerçekleştirilen fetihler sonunda Müslümanların Doğu Akdeniz sahillerinin büyük bir bölümünü ele geçirmesi ve buraların denizden gelecek tehlikelere açık bulunması acilen bir deniz gücü hazırlamasını gerekli kılıyordu. Bunun farkına varan Dimaşk valisi Muaviye, Akdeniz'de ilk İslam fetihlerini başlatan kişi olarak Halife Hz. Osman'ın izniyle 649 yılında Kıbrıs'ı fethetti. Ardından Arvad (Cyzikus) adasını aldı. 651/652 yılında gerçekleşen Zatü's-Savâri Savaşı ile Müslümanlar, Bizans donanmasını alt ederek ilk büyük deniz zaferini kazandı. Böylece Doğu Akdeniz'de Bizans hâkimiyeti büyük darbe aldı. Ele geçirilen adalar tarih boyunca defalarca el değiştirmesine karşı Akdeniz adalarındaki ilk fetihlere bakıldığında; bu büyük zaferden sonra rahat hareket eden Müslümanların 653 yılında Rodos'u fethettileri görülür. Muaviye Emevi Devleti'ni kurarak halife olduktan sonra Bizans'a karşı kara mücadelesinin yanında donanmaya da ağırlık verdi.

Hedef Bizans Devleti'nin başkenti İstanbul'du. Emeviler zamanında gerçekleştirilen İstanbul kuşatmalarında arkadan gelebilecek bir baskının engellemesi için Akdeniz'deki stratejik yerler ele geçirilerek güvenlik sağlanmaya çalışıldı. Kos ve Khios (Sakız) adaları ile İzmir (Smyrna) de 674'te başlayan ve yedi yıl devam eden İstanbul muhasarası öncesinde kısa süreli zabdedilen yerlerden oldu. VIII. yüzyılda Kuzey Afrika kıyılarında güçlü donanmaya sahip olan Emeviler, 710 yılında Sardunya, 710-715 yılları arasında İspanya sahillerine yakın Mayorka ve Minorka adalarına ilk kez ayakbastılar. IX. yüzyılda Abbasilerden bağımsızlığını ilan ederek Fas'ta kurulan İdrisiler, Tunus'ta Aglebiler ile İspanya'da Endülüs Emevileri Akdeniz'de oldukça etkin oldular. Bu yüzyılda Akdeniz'in iki büyük adasında Müslüman hâkimiyeti sağlandı. 827 yılında Aglebiler tarafından Sicilya, Endülüslü Müslümanlar tarafından ise Girit fethedildi. Girit'te yaklaşık 135 yıl sürecek Girit İslam Emirliği (827- 961) kuruldu. Bu iki adanın alınması ile Bizans, Akdeniz'de zor duruma düştü. Mayorka ve Malta

İslam kuvvetlerinin eline geçti. X. yüzyılda Endülüs Emevileri Balear adalarına hâkim olmakla birlikte bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren şii Fatımi Devleti'nin güçlenmesiyle parçalanmış İslam âleminin bu durumunu

kullanan Bizans Devleti, Doğu Akdeniz'de hâkimiyeti tekrar ele geçirmeye başladı. XI. yüzyıl ise artık Türk-İslam varlığının ortaya çıktığı yüzyıl oldu. 1040 Dandanakan Savaşının ardından siyasi gücünü kanıtlayan Selçuklular, 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya girerek burayı vatan yapmak için mücadele etti. Bu mücahitlerden biri olan Çaka Bey de Akdeniz'e açılan ilk Türk beyi oldu. 1081 yılında İzmir'i ele geçirerek burada beyliğini kuran Çaka Bey, Urla ve Foça liman şehirlerini ele geçirdikten sonra kıyılara yakın olan Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos gibi stratejik öneme sahip adalara hâkim oldu. Beyliğini kurmadan önce Bizans sarayında bulunması sebebiyle onların kültürünü iyi tanıyan ve bu doğrultuda donanma edinerek hedefine İstanbul'u alan Çaka Bey, Muaviye ile başlayan Akdeniz'deki İslam fetihlerinin ilk Türk temsilcisi olarak Türk denizcilik tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz, Emeviler, Muaviye, Çaka Bey, İzmir, Kıbrıs, Rodos, Sicilya, Girit.

**BİZANS İMPARATORU I. ALEKSİOS KOMNENOS'UN
DIŞ POLİTİKASI VE ÇAKA BEY**

Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Komnenoslar hanedanının kurucusu olarak Bizans tarihinde önemli bir yere sahip olan I. Aleksios Komnenos (1081-1118) dönemi, imparatorluğun hem doğuda hem de batıda ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir dönemdi. İmparator I. Aleksios uyguladığı politikalarla bu sorunları aşmaya çalıştı. İmparatorluğun geleneksel politikası devletler arası siyasi problemleri güç kullanmak yerine barış yoluyla çözmekten yanaydı ve savaş en son çare olarak düşünülmekteydi. Bu sebeple diplomasi yoluyla karşı tarafı etkilemeye çalışmak, sezdirmeden iç karışıklıkları desteklemek, devletlerin arasını açmak ve dost görüldüğü ülkelerin düşmanlarına yardım etmek suretiyle imparatorluğun devamı sağlanmaya çalışıldı. Bu bildiride İmparator I. Aleksios Komnenos'un izlediği dış politika anahatlarıyla ele alınarak Çaka Bey üzerinde durulacaktır.

“ÇAKA” ADI ÜZERİNE

Prof. Dr. Tuncer BAYKARA

EMEKLİ ÖĞRETİM ÜYESİ

Yakınlara kadar Çaka Bey yerine farklı isimler söyleniyordu. Mesela M.Halil Yinanç (1960-1961) Emir Çakır demektedir. Akdes Nimet (Kurat)ın 1936 'da çıkan küçük kitabından sonra ise Çaka denilmesi oldukça yaygındı. Ancak buna “Emir” sıfatının eklenmesi de yaygınlaştı. Bu yaygınlığın kökeninde XX.yüzyıl tarihçiliğinin etkili ismi İsmail H.Uzunçarşılı'nın(1888-1977) yazdıkları olmalıdır (mesela Osmanlı Tarihi, I, 6.baskı, Ankara 1995, s1) . Hatta TTK'nun ilk İzmir toplantısı bildiriminde de Emir Çaka ibaresi duruyordu. “Emir” Arapça bir kelime olup oradan Rusça dahil dünya kültür dillerine geçmiştir: “Beylikler” yerine Emirates denmesi gibi. Dostum Konstantin Jukov'un Rusça bir kitabının adı Egeyskiy Emirates olup orada Batı Anadolu Beylikleri söz konusu edilmektedir. Oysa yaygın olarak Çaka adı da tercih ediliyordu (O.Turan,1914-1978).

Adın asıl olarak zamanında ilk geçtiği yer, Anna Komnena(1083-1153)nın eseridir. Buradaki XI-XII yy Grekçesiyle kayıt batı tetkiklerinde çok az farklıdır. C.Cahen in İngilizce eserinde Chaka imlası görünmektedir. Demek ki o bu adın Çaka olduğu kanaatindedir. Yunan asıllı ABD li tarihçi Speros Vryonis, Jr. ise biraz tafsilat verdiği bu kişi hakkında kaynağının verdiği ismin Latin harfli imlasını Tzachas 'ı zikretmektedir. Biz bu yeni tekliflerden ikisini söz konusu edeceğiz.

a.İ.Kafesoğlu, “Çakan” imlasını tercih ederek kullanmıştır. Kendisine bizzat sorduğumda “türkçe kaidelerine göre böyle kabul ediyorum” demiş idi.

b.Genç tarihçilerden Salim Koca(1952-), sözlü sohbetlerinde kendisinin bu adın Çağa olduğu kanatında olduğunu söylemişti.

c.Bizim kanaatimiz ise, Çaka imlasının da Çağa gibi izleri bulunması sebebiyle Çaka'nın doğru olması gerektiği yolundadır. Bu ad zaman içinde halk arasında farklı telaffuzlara da uğramış olabilir: Çuka/Çavka veya Çağa gibi.

ÇAKA BEY'İN ABYDOS MUHASARASI VE ÖLÜMÜ (1093)

Prof. Dr. Enver KONUKÇU

EMEKLİ ÖĞRETİM ÜYESİ

Karia, Lydia, İonia, Mysia gibi Batı Anadolu'nun ilk ve orta çağdaki bölgeleri, 1071'i takip eden yıllarda, Türklerin veya Selçukluların akınlarına marûz kaldı. İlk olarak, bu yayılıştta önemli rol oynayan kişi de Çaka'dır. Smyrna'da ve çevresinde, tarihi İonia sahillerinde kendi adı ile anılan Beylik kurmuş, bununla da kalmayarak, kara harekâtı yanında daha çok Adalar Denizi'nde, kendi hakimiyetini de kabul ettirmiştir. Bizanslıların ve Girid Seferinden sonra da 1093 de Çaka, Abydos Seferine çıkmış ve bu da onun son mücâdelesini olmuştur.

Abydos, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu kıyısında, Nara Burnu üzerinde önemli bir kent idi. İlk ve ortaçağın klasik kale yapısına sahip bulunan Abydos, şimdi harabe hâlinindedir ve pek az kalıntı vardır. Sestos ile karşı karşıya geçişlerde göze çarpan şehir ve kale, Homeros, Heredotos ve sonraki Bizans kaynaklarında görüldüğü gibi bir çok hâdiseye sahne olmuştur. Komnenoslar döneminde, Aleksios Komnenos'un (1081-1118) donanmasının da zaman zaman üssü idi.

Çaka'nın, Abydos Seferi, 1093'de, deniz yolu ile değil bu defa karadan ilerleyen kuvvetleri ile yaptığı kuşatma, sonuçlanmadan, bu Türk beyinin zamansız ölümü ile yarıda kalmıştır. Aleksios Komnenos, Çaka'nın, başına yüne türlü türlü derdler açacağını düşünerek, yeni bir strateji belirlemiştir. Anna Komnenos'da, metni verilen mektup, Selçuklu İzzed-dîn I. Kılıç Arslan'a (1092-1107) gizlice ulaştırılmış, Çaka, aynı zamanda kızı ile evli bulunan bu yeni sultan nezdinde şikâyet edilmişti. Bu nedenle, Çaka'nın Abydos önlerine geldiği sırada, o da vakit kaybetmeden yola çıkmış ve kalenin civârında ordugâh kurmuştu.

Böylece, Abydos, üçlü çevirme harekâtıyla tehdit edilmişti. Kılıç Arslan bir süre civârda oyalandı ve kuşatmaya katılmadı. Amiral Konstantinos Dalassenos ise Nara Burnu önlerinde, Abydos iskelesinde demir atmış Çaka'nın bu taraftaki zafiyetini görerek, şehre yardım etmişti. Bir süre kuşatma devam ederken, Çaka, damadının yanbaşımda olmasına şaşırılmış ve muhasarayı hafifleterek, onun yanına gitmiş ve görüşmüştü. Kılıç Arslan ise durumu hissettirmeyerek, iki karşılaşmış ve geceleyin ziyâfet vererek, kayınpederine saygısını göstermek istemişti.

Yine, Anna Komnena'un tarihinde belirttiği üzere Çaka'ya iyice içki içirilerek, sızması sağlanmıştı. İşte bu sırada suikast tertiplenmiş ve kılıçla öldürülmüştür. Aile içindeki bu hareket, hiç de iyi değildi. Konstantinopolis'deki İmparator, bu haberi aldığı anda, plânının başarılı olduğunu görmüş ve sevinmişti. Kılıç Arslan, az sonra da, Aydos yakınlarından geri döndü. Çaka'nın cesedinin ne olduğu hakkında bilgi yoktur. Kuşatma hâlindeki kuvvetleri ise hâdiseyi haber alınca yasa bürünmüş, hemen yöreden çekilmişti. Bizanslılar, daha sonra vakit kaybetmeden Smyrna'ya hücum ettiler. Çaka'nın ailesinin ve kardeşi Galabatzés'in [Yal(a)vaç] artık tarih sahnesinde görülmemesi, İzmir Hakimiyetinin çöktüğüne işârettir.

MALAZGİRT SAVAŞINDAN SONRA ANADOLU'NUN SİYASİ VAZİYETİ

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

Malazgirt Savaşı, Anadolu ve Türk tarihi açısından çok önemli dönüm noktalarından birisidir. Türkleri Anadolu'dan atmak, Selçuklu Devleti'ni ele geçirmek ve İslam dünyasını istila etmek gibi büyük hedeflerle ortaya çıkan Doğu Roma İmparatoru Romanos Diogenes (1068-1071), 26 Ağustos 1071 tarihinde Malazgirt-Ahlat arasındaki Zahve mevkiinde Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan (1063-1072) karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştı. Savaş sonucunda yapılan antlaşma ile Romanos Diogenes, Ahlat, Malazgirt, Urfa ve Menbiç'i terk etmeyi; Müslüman esirleri serbest bırakmayı; 50.000 altın savaş tazminatı ve 300.000 altın yıllık vergi vermeyi kabul etmişti. Bu anlaşmadan sonra imparator, ülkesine dönmek üzere yola çıktı. Ancak bu sırada İstanbul'da iktidar değişikliği olmuş yerine üvey oğlu geçmişti. Diogenes yakalandı, gözlerine mil çekildi, daha sonra da öldürüldü.

Malazgirt Savaşı yapıldığı sırada Doğu Anadolu önemli ölçüde Selçukluların denetiminde idi. 16 Ağustos 1064'te Ani şehrinin düşmesinden sonra Romalıların bölgedeki savunma hattı büyük darbe almış ve Doğu Anadolu şehirleri kısa süre sonra Selçuklu kontrolüne girmişti. Roma İmparatorluğu'nun 1064'ten 1071'e kadar bölgeyi ele geçirmek için önemli bir adım atmaması buradaki durumu kabullenme göstergesidir. Malazgirt zaferinden sonra Romalılar yaptıkları antlaşmaya uymayınca Sultan Alp Arslan yakınındaki bazı komutanlara Anadolu'nun fethi emrini vermişti. Böylece Doğu ve Güneydoğu Anadolu Saltuklu ve Mengüceklü beylikleri ile Selçukluların yüksek hâkimiyeti altındaki Şeddadi ve Mervanilerin kontrolüne geçti. Bir süre sonra Hasankeyf, Harput ve Mardin gibi yerlerde Artuklu beyliklerin ortaya çıkmasıyla Güneydoğu Anadolu'daki Türk hâkimiyeti pekişmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu'nun güney-doğu sınırında ortaya çıkan boşluktan faydalanan Ermeniler, Filaretos önderliğinde Maraş ve çevresinde etkili olmaya çalışmışlardır. Zamanla Antakya, Urfa, Malatya, Keysun ve Gerger'i de ele geçiren Ermeniler, Selçuklulara bağlılıklarını bildirerek buralarda tutunmaya çalışsa da başarılı olamamıştır.

Romanos Diogenes'in Malazgirt yenilgisinden sonra kendisini Amasya'da güven içinde gördüğü yerleri içine alan Yeşilırmak havzası kısa süre sonra Türklerin eline geçmeye başlayacaktır. Doğu Roma kaynaklarından anlaşıldığı kadarıyla Malazgirt'in hemen sonrasında başlayan Türk baskısı sebebiyle buradaki Rum/Ortodokslar batıdaki daha güvenli yerlere çekilmeye başlamıştı. Yeşilırmak/Kızılırmak boyları 1075'ten itibaren Danişmendliler tarafından ele geçirilerek Türk hâkimiyeti Ankara-Çankırı-Kastamonu hattına taşınacaktır. Daha doğuda ise Trabzon'un Malazgirt Savaşı'nın hemen ertesinde Türklerin eline geçtiği bilinmektedir. Böylece Türkler 1071'in sonlarında Karadeniz sahiline ulaşmıştı.

Malazgirt Zaferinden sonra İstanbul merkezli taht mücadelesi Batı Anadolu'nun siyasi vaziyetini olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bizans tarihçilerinin kayıtlarına göre Batı Anadolu'da öyle bir kargaşa ortaya çıkmıştı ki bazı imparator namzetleri Türklerden devşirdikleri ordularla şehirleri ele geçirmiştir. Onlar tahta oturamasa da pek çok kent Türklerle dolmuştur. Nihayet İznik, İzmir ve Efes merkezli kurulan teşekküller ile Batı Anadolu'daki Türkler siyasi olarak temsil edilmeye başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Malazgirt Savaşı, Anadolu, Türkler, Romalılar, Ermeniler.

**ÇAKA BEY'E KARŞI BİZANS OYUNLARI
İMPARATOR ALEKSİOS'UN BİR MEKTUBU**

Prof. Dr. Ergin AYAN

ORDU ÜNİVERSİTESİ

1081 yılında Bizans tahtına çıkışından itibaren İmparator Aleksios Komnenos'un en temel siyasal sorunu Selçuklular, Peçenekler ve Çaka Bey tarafından batıdan, doğudan ve kuzeyden kısaç altına alınmasıydı. Balkanlarda Peçeneklerle kıyasıya mücadeleler devam ederken olayları dikkatle izleyen Çaka Bey, başkent İstanbul'u ele geçirmeğe hazırlanıyordu. 1091 yılına geldiğinde Aleksios'un içinde bulunduğu kritik vaziyetten tek kurtuluş yolu; birincisi geleneksel Bizans oyunlarına başvurarak, Türk'ü Türk'e karşı kullanmak, ikincisi kendisine Avrupa'dan müttefikler bulmak gibi görünüyordu. İmparatorluğun bu çok sıkıntılı devrinde Aleksios'un çeşitli senaryolar kurgulaması gayet tabiidir. Biz bunlardan fiili olarak gerçekleşmiş bulunan Flandern Kontu Robert'e yazıldığı çoğu tarihçiler tarafından kabul edilen ama üzerinde hâlâ tartışmalar yapılan mektubu ele alacağız. Yani imparatorluğun çoğu bölgelerinin kopması ve Çaka Bey'in uzun süren çabaları sonunda İstanbul'u tehdit edebilecek hale gelmesi, imparatoru bu teşebbüse sevk etmiştir. Yine de imparatorun umutlarını gerçekleştirmek için başvurduğu yöntemler ve teşebbüslerinin hayal kırıklığıyla sonuçlanmadığını söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu mektubun öncelikle gerçek olup olmadığını irdelemek, kapsamını ve sınırlarını tartışarak sonucu hakkında bilgi edinmektir. Böyle bir araştırma bizim, olayların daha sonraki gelişme seyrinin Haçlı seferine uzandığı göz önüne alınırsa, bu konuda muhtemel sonuçlar meydana çıkarmamıza, ayrıca Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durumu ve o devir için hayatta kalmasının koşullarını tespit etmemize imkân sağlayacaktır.

KAYNAKLAR IŞIĞINDA BİR BİYOGRAFİ DENEMESİ: ÇAKA BEY

Yrd. Doç. Dr. Hasan AKYOL

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde ön plana çıkan bazı şahsiyetler bulunmaktadır. Özellikle Batı Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması hususunda ön plana çıkan en önemli şahsiyetlerden biri muhakkak ki Çaka Bey'dir. Önemli bir Türk fatihi olarak temâyüz eden Çaka Bey'in adı, kökeni, siyasî-askerî faaliyetleri ve ölümü gibi hayatının neredeyse bütün aşamalarına bir bilinmezlik hâkimdir. Bu durum, kaynakların Çaka Bey hakkında bilgi vermemesi, kısmî bilgi sunması ya da olayları yanlış kaydetmelerinden kaynaklanmaktadır. Onun hayatına dair kayıtlar içeren başlıca kaynaklar Dânişmend-nâme, Alexiad ve Zonaras'ın Tarihlerin Özeti adıyla Türkçeye tercüme edilen kroniğidir. Bu eserlerde bulunan kayıtlar arasındaki boşluklar, çağdaş araştırmacılar tarafından yorumlarla doldurulmaya çalışılmıştır. Bu durum, Çaka Bey'in biyografisi hususunu sübjektif hale getirmektedir. Çalışmamızda Çaka Bey'in biyografisi kaynaklar ışığında yazılırken, kaynaklardaki verilerin değerlendirmesi yapılacak ve Çaka Bey dönemi olayları eleştirel bir bakış açısıyla yeniden incelenecektir. (Dânişmend-nâme'de) Çavuldur Çaka ya da Çaka olarak anılan Türk Beyinin Çaka Bey olması ihtimali, Çaka Bey'in Bizans sarayından kaçma sebebi, onun asıl hedefi, siyasî-askerî faaliyetleri, Peçeneklerle ittifakı, ölümü...vb. gibi hususlar, kaynaklar ışığında yeniden değerlendirilecektir.

KAYNAKLARIN DİLİNDEN ÇAKA BEY

Prof. Dr. Güray KIRPIK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Müslüman bir Türk beyi olan Gazi Çaka Bey'i anlatan en önemli kaynak şüphesiz Anna Konena'nın Alexiad adlı eseridir. O'ndan sonra Zonaras ve Danişmendnâme'deki bilgiler Çaka Bey'i tanımamıza yardımcı olmaktadır. Tarihî coğrafya eserlerinin yanısıra Osmanlı kaynaklarından geçmişe dönük nüfus çalışmaları da bölgedeki Türk iskânına dair Bizans'ın politikalarını ele vermektedir. Kaynaklardaki bilgilere göre Çaka Bey Alexios'un Bizans İmparatoru olması üzerine İstanbul'dan ayrılarak kendisinin bir yakını olan Tanrıvermiş'in hakim olduğu Aya Sulug (Efes) liman şehrine gitti ve orada ayrı bir denizci devlet kurdu. 1081 yılında gerçekleşen bu olayın ardından Çaka Bey sırasıyla Urla, İzmir, Foça gibi önemli limanları fethetti. Daha sonra donanması ile denize açıldı. Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos'a sefer yaparak buraları kendisine bağladı. Üzerine gelen Bizans donanmalarını mağlup etti. Bizans Devleti'nin bir limanı iken Çaka Bey'den önce kara yolundan gelen Türkmenler tarafından Efes ve çevresinin tutulduğu anlaşılmaktadır. Çaka Bey'in de Aya Sulug (Efes) limanına gelmesi ile bugünkü İzmir ve çevresinin fethinin başladığı ve tamamlandığı görülür. Çaka Bey adaların yanısıra Dardanellos(Çanakkale), Abydos ve Trakya bölgesini de fethetme siyasetini uygulamaya koymaya çalışmış idi.

ÇAKA BEY DÖNEMİNDE BİZANS DONANMASI VE DENİZ GÜCÜ

Prof. Dr. Mustafa DAŞ

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Anadolu'da gaza ve fetih faaliyetleri sırasında Bizans'a esir düşen Çaka Bey, Bizans sarayında yetişmiş ve daha sonra da imparatorluk yönetiminde önemli mevkilere yükselmeyi başarmıştır. Bizans askeri ve idari yapısını çok iyi bilen Çaka Bey, 1081 sonrası İzmir'e gelerek, burada Türk yönetimini kurdu ve inşa ettirdiği donanma ile ilk Türk deniz zaferini kazanıp, İstanbul'u fethetmeyi planladı. İzmir'de inşa edilen ilk Türk donanmasının, Bizans'tan devralınan tersane ve üslerde yapıldığı açıktır. Gemi inşası, sevk ve idaresinde de yine yerli Bizanslıların Çaka Bey tarafından kullanıldığı ileri sürülen bir husustur. Bizans savaş gemisi Dromon türündeki gemilerin Çaka Bey'in donanmasında yer aldığı da genellikle ifade edilmektedir. Çaka Bey'in İzmir'de beylik kurduğu dönemde Bizans'ın donanma ve deniz gücünün özellikleri, denizcilik tecrübe ve birikiminin niteliklerinin bilinmesi Çaka Bey'in başarısını anlamamıza yardımcı olacaktır. Bizans donanması ve denizciliği özellikle Batı dünyasında birçok araştırmaya konu edilmiş olmakla birlikte, Türklerle-Bizans ilişkileri bağlamında fazla incelenmemiştir. XI. Yüzyılın sonlarında Bizans donanması ve denizciliğinin genel yapısını ortaya koymak, hem Çaka Bey döneminin hem de Anadolu'da Türk denizciliğinin doğuşu ve gelişiminin farklı yönlerine ışık tutabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çaka Bey, Bizans Donanması, İzmir, Dromon

**BALKAN FETHİLERİNİN ÖNCÜSÜ OLARAK AYDINOĞLU UMUR
BEY'İN RUMELİ SEFERLERİ**

Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR - Prof. Dr. Levent KAYAPINAR

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ

Aydinoğlu Umur Bey'in zaman zaman müstakil bazen de diğer Batı Anadolu Beylikleri ile birlikte 14. yüzyılın ilk yarısında Batı Anadolu'da, Ege ve Akdeniz ile Balkan coğrafyasındaki faaliyetleri tarihi kayıtlara yansımıştır. Yerli kaynakların aksine Umur Bey hakkında muasır kaynaklar olarak Nikiferos Grigoras ve Ioannis Kantakuzinos detaylı bilgiler sunmaktadırlar. Bu bilgiler çoğu zaman Bizans kısa kronikleri ve Enveri'nin Düsturnamesinde verilen malumatla teyit edilmektedir. Umur Bey'in Cenevizlilerin elinden İzmir Limankale'yi aldığı 1329 yılında Osmanlı Sultanı Orhan da Pelekanon Savaşı'nda Bizans imparatoru III.Andronikos Paleologos'u yeniyordu. Gelişmeler Ege Denizi ve Balkanlar üzerinde yaşanan Latin, Bizans ve Slav mücadelesinin yanı sıra Bizans iç savaşında da Türkleri aranan müttefik haline getiriyordu. Bu mücadelede Umur Bey şehit olduğu 1348 yılın kadar çoğu zaman muzafferin kim olacağını belirledi. Bizans'ın gasıp imparatoru Ioannis Kantakuzinos'un sadık dostu ve müttefiki olarak denizden olduğu kadar karadan da defalarca Balkanlara askeri seferler düzenledi. Bu seferler sırasında Umur Bey, Arnavutlar, Sırlar, Rumlar ve Bulgarlarla mücadele ederek Balkan uluslarını ve Balkan siyasi yapısını yakından tanıdı. Umur Bey, Mora, Attiki, Tesalya, Makedonya ve Trakya'da gerçekleştirdiği bu seferler sırasında Saruhan ve Karesi Beyliklerinin birliklerinden de istifade etti. Umur Bey'in Balkanlarda siyasi dengeleri değiştirmesi ve Kantakuzinos'un müttefiki olarak Bizans içinde bir hizibi öne çıkarması karşı hiziple Latin dünyasının işbirliği yapmasını ve İzmir'e 1344 yılında bir Haçlı Seferin düzenlenmesine sebep oldu. İzmir'i kurtarmak için Trakya'dan Anadolu'ya dönen Umur Bey, Kantakuzinos'a kendisinin yerine Osmanlı Sultan'ı Orhan'ı önerdi. 1346 yılında Orhan, Kantakuzinos'un kızı Theodora ile evlenerek Bizans'ın yeni müttefiki oldu ve Umur Bey'den boşalan yeri aldı. Orhan'ın oğlu Süleyman Paşa kısa sürede Umur Bey'in bıraktığı bilgi birikimi ile Balkanlarda etkin mücadeleye girişti. Umur ile birlikte Balkanlarda guzatın ve fethin öncüsü oldular. Her ikisi daha sonraki asırlarda da efsanevi birer kişilik olarak anılmaya devam edildiler. Bu bildiride Umur Bey'in Balkanlara yaptıkları seferler ve onun takipçileri olan Osmanlılar tarafından bunu sürdürülmesinin Balkanlarda Osmanlı fethine etkisi dönemin kaynaklarında yararlanılarak anlatılacaktır.

ALEXİAD'A GÖRE ÇAKA SONRASI İZMİR VE YÖRESİ

Prof. Dr. Mehmet ŞEKER

UŞAK ÜNİVERSİTESİ

Anna, Alexiad adlı eserinde Çaka'ya kendi gözü ile bakmıştır. Bir Bizanslı olarak Çaka'nın faaliyetlerini gözlemiş ve onu bu gözle değerlendirmiştir. Bu yönüyle tarafsız olmasa da Çaka'nın çağdaşı olması bakımından bu eserde Anna'nın verdiği bilgiler hiç şüphesiz bu gün için hâlâ değerini korumaktadır. Ayrıca Alexiad, Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'ya Türk yerleşimi ve Haçlı Seferleri hakkında bilgi veren bir kaynak olması yönüyle de değer taşımaktadır. Çaka'nın gerek Bizans sarayındaki konumu, gerekse başkentten (Byzantion, İstanbul) ayrıldıktan sonraki faaliyetleri, başarıları ve yenilgileri bakımından Alexiad çok önemli bir kaynaktır. Ne yazık ki henüz bir başka eser bu değerde değildir. İşte biz bu tebliğimizde İzmir ve yöresinde ilk Türk yerleşiminin görüldüğü Çaka'nın ölümünden sonraki dönemini Bizans kaynaklarından biri olarak kabul edilen Alexiad'dan yararlanarak, sâdece Anna'nın bu eserinde verdiği bilgiler özetlenerek onun gözüyle ele almaya çalışacağız.

Bu dönemde Çaka'nın eşinin İzmir ve yöresinde gezdirildiğini ve halka gösterildiğini kaydeden Anna bölgede kurulan digger Türk beyliklerinden söz etmiş olması ayrıca önem taşımaktadır. Yine bölgedeki Türk yerleşiminin Çakadan sonra aldığı durum hakkında Anna'nın verdiği bilgiler Aydınoğullarından iki yüz sene önce bölgede Türk varlığının mevcudiyetini bize göstermektedir. Bu yönüyle Alexiad Çaka sonrası hakkında üzerinde durulması ve değerlendirilmesi gereken bir kaynaktır.

**ÇAKA BEY'DEN TİMUR'A (1081-1402) İZMİR'İN FETİH SÜRECİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Prof. Dr. Turan GÖKÇE

KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

1081 yılında Çaka Bey tarafından fethedilmiş olan İzmir 1097'de Türk hâkimiyetinden çıktı. Bundan 220 yıl sonra Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından Kadife Kale ve çevresinde tesis edilen Türk hâkimiyeti, İzmir'in fetih sürecinde dönüm noktası oldu. Kadife Kale'nin merkezlik ettiği Yukarı İzmir, kısa işgal dönemi hariç olmak üzere bir daha Türk hâkimiyetinden çıkmadı. Liman Kalesi'nin çekirdeğini oluşturduğu Aşağı İzmir ise Gazi Umur Bey tarafından 1328'de fethedildi. Böylelikle tamamıyla Türk hâkimiyetine girmiş olan İzmir'deki bu birlik ancak 1344'de Liman Kalesi'nin Haçlıların eline geçmesiyle yerini fetih sürecinin hâkim özelliklerinden biri olan iki kesimli şehre bıraktı. İsmi fetih süreci ile özdeşleşen Gazi Umur Bey, 1348'de şehit düşüncüye kadar Liman Kalesi'ni Türk hâkimiyetine katarak buna son vermek için mücadele verdi. Ankara savaşından sonra Batı Anadolu'ya yönelen Emir Timur 9 Aralık 1402'de Liman Kalesi'ni fethederek, bir bakıma İzmir'in fetih sürecini tamamlamış oldu.

Bildiri şeklinde tasarlanmış olan çalışmada, İzmir'in nevi şahsına münhasır diyebileceğimiz bir süreç yaşayarak fethedilmiş bir şehir olduğu gerçeğinden hareketle bunun karakteristik özellikleri üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte, Samsun gibi yapısal özellikleri itibarıyla benzer süreçler yaşayan şehirlerle karşılaştırılarak yorumlanacaktır. Ayrıca, İzmir'e has özellikler arz eden söz konusu sürecin şehre yansımaları tespit edilerek değerlendirilecektir.

**TÜRK ASKERİ TARİHİNDE İLK DENİZCİLİK FAALİYETLERİ VE
ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ İLE BİRLİKTE YENİ HÂKİMİYET
STRATEJİSİNİN GELİŞMESİNDE ÖNCÜ BİR KOMUTAN:
İZMİR BEYİ ÇAKA BEY**

Dr. E. Hv. Öğ. Alb. F. Rezzan ÜNALP

UFUK ÜNİVERSİTESİ / MİLLİ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ

Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah ordusuyla Akdeniz'e ulaştığında hâkimiyet sahasının babası Alparslan'dan çok daha fazla genişlemiş olduğunu, belki de ilk defa deniz görmenin heyecanıyla atını Akdeniz'in sularına sürdüğünde muhtemelen denize ulaşmakla bütün dünyayı fethetmiş olduğunu düşündü. Oysaki Türkler hâkim unsur olarak Orta Asya tarihinde zuhur ettiklerinde Asya'nın coğrafi şartları dolayısıyla kara askeri teşkilatına önem vermişler ve bu sahada dünyanın en kuvvetli kara ordularını vücuda getirmişlerdi.

1071 Malazgirt Zaferinden sonraki on yıl içerisinde Türk ordusunun öncü beyleri Ege (Adalar Denizi) ve Marmara kıyılarına ulaştığında Türkler için denizcilik alanında yeni bir sayfa açıldı. Anadolu topraklarının Türkleşmeye başlaması ile birlikte o zamana kadar takip edilen hâkimiyet stratejisi artık değişecekti. Üç tarafı denizlerle çevrili bu toprakların yeni sahipleri olarak denizlere yönelmeyi devletin geleceği için elzem görmüşlerdi. Nitekim Türkleri açık denizlerle ilk tanıştıran kişi, İzmir ve civarını fetheden Çaka Bey oldu ve ilk Türk donanması onun zamanında denize indirildi.

Çaka Bey, XI. yüzyılın ikinci yarısında Bizans topraklarını Türk ülkesi haline getirmeyi hedeflemek, bu hedefe ulaşmak için Bizans deniz gücünün kırılması gerektiğini kavramak ve bu nedenle Türk tarihinde ilk açık deniz donanmasını inşa ettirmek ve diğer Türk siyasi kuruluşları ile ittifak kurmak gibi yüksek siyasi ve askeri görüş sahibi bir bey, bir komutan olarak tarih sayfalarında yer alır. O'nun Anadolu'ya yönelik akınlar sırasında esir düşüp Bizans imparatoruna teslim edildikten sonra hemen bir Bizans unvanıyla onurlandırılması nasıl şaşırtıcı ise, dönemi itibarıyla o kadar güçlü bir donanmayı inşa ettirecek yardımcı almış olması da aynı şekilde şaşırtıcıdır.

Bu bildiride öncelikle Türk askeri tarihi içinde başlangıçtan Çaka Bey dönemine kadar olan denizcilik faaliyetlerinden kısaca bahsedilecektir. Müteakiben Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde Bizans İmparatoru, Çaka Bey ve I.Kılıç Arslan ekseninde yaşanan hâkimiyet mücadelesi ve yürütülen stratejik planlar çerçevesinde Çaka Bey'in Bizans ile olan mücadelesi ve sonuçları, yayım-

lanmış mevcut yerli/yabancı kaynaklar ve çeviri eserler çerçevesinde değerlendirilecektir. Ayrıca son bölümde; lisans eğitimim sırasında kendilerinden ders almış olduğum Prof. Dr. Fikret Işıltan, Mustafa Kafalı, İbrahim Kafesoğlu, Erdoğan Merçil Hocaların konuya ilişkin tespitlerinden, ilk Türk Amirali olan Çaka Bey'in günümüzde Türk Deniz Kuvvetlerinde yaşatılan hatırasından söz edilecektir

Anahtar Kelimeler: Çaka Bey, Bizans, İzmir, Türk Deniz Tarihi.

TARİH ÖĞRETMENLERİNDE ÇAKA BEY ALGISI

Doç. Dr. Erkan GÖKSU

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Çaka Bey, Türk denizciliği ve İzmir tarihi bakımından önemli bir tarihî şahsiyettir. Bununla birlikte Çaka Bey'in özellikle gençlerimiz tarafından fazla tanınmıyor olması üzücüdür. Bu çalışmada İzmir'deki liselerde görev yapan Tarih öğretmenlerinin Çaka Bey'le ilgili bilgi, görüş ve değerlendirmeleri, Çaka Bey'le ilgili bilgiyi biriktirme ve aktarma deneyimleri nitel araştırma yöntemleri kullanılarak tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışma sonucunda Çaka Bey'i ve Türk tarihindeki yerini gençlerimize daha iyi anlatma konusunda ortaya çıkan problemlere çözüm yolları sunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çaka Bey, Çaka Bey algısı, Tarih öğretmenleri, nitel araştırma yöntemleri

ÇAĞA BEYİN KİŞİLİĞİ VE TARİHTE OYNADIĞI ROL NASIL DEĞERLENDİRİLEBİLİR?

Salim KOCA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Selçuklu beylerinin tarihte oynadıkları en önemli rol, Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'yu Türklüğe açarak, burada yeni bir Türk tarihini başlatmış olmalarıdır. Bu tarihin başlangıç döneminde, hem Türk hem Bizans tarihi bakımından rol oynayan Türkmen beyleri arasında Çağa Bey, hiç kuşkusuz ilk sırada yer almaktadır.

Çağa Bey, hem Malazgirt savaşına hem de bu savaştan sonra başlayan Anadolu'nun fethi faaliyetine katılmıştır. Fakat o, bir çarpışmada tedbirsizliği ve tecrübesizliği yüzünden bir Bizans komutanına tutsak düşmüştür. Zekâsı ve yetenekleri ile Bizans devlet adamlarının dikkatini çekmiş, saray hizmetine alınmış ve burada Grek kültürü ve terbiyesi ile yetiştirilmiştir. Grek kültürünü şahsında başarı ile temsil ettiği için kendisine soyluluk unvanı verilerek, İmparator Botaniates'in has adamları arasına katılmıştır. Botaniates, tahtını Aleksios Komnenos'a kaptırınca, Çağa Bey de itibarını ve mevkiini kaybetmiş, Bizans sarayını terk etmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra İzmir'e giden Çağa Bey, burada akrabalarını ve soydaşlarını etrafında toplayarak, bir sahil beyliği kurmuş, Rum ustalara inşa ettirdiği donanma ile Bizans'ı Adalar Denizinde (Ege) sıkıştırılmaya başlamıştır.

Çağa Bey'in asıl amacı, İstanbul'u ele geçirerek imparator olmaktı. O, bu gayesini gerçekleştirebilmek için bir taraftan Trakya'ya inmiş olan Peçenek Türkleri ile ittifak kurarken diğer taraftan desteğini almak için Sultan I. Kılıç Arslan ile akrabalık ilişkisi kurmuştur. Fakat Çağa Bey, Bizans'ın geleneksel dış politikasının gücünü ve rolünü hesaba katmamıştır. Onun bu hususta gösterdiği gaflet ve ihmal, hem teşebbüsünün başarısızlığa uğramasına hem de hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Zira Bizans imparatoru Aleksios Komnenos, Peçenek Türklerini Kuman Türklerine, Çağa Bey'i de Sultan I. Kılıç Arslan'a bertaraf ettirmiştir.

Bu bildiride Çağa Bey'in içinde veya başında yer aldığı tarihi olaylar göz önüne alınarak, karakter ve ruh yapısı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çağa Bey, İmparator Botaniates, İmparator Aleksios Komnenos, Peçenek Türkleri, Kuman Türkleri, İzmir, Sultan I. Kılıç Arslan, Bizans'ın Geleneksel Dış Politikası.